

Türkçe Ders Kitaplarındaki Değiştirilmiş Anlatı Metinlerine İlişkin Bir İnceleme¹**An Analysis of Modified Narrative Texts in Turkish Textbooks**Keziban Tekşan¹ Enes Çinpolat² ¹ Prof. Dr., Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ordu, Türkiye² Arş. Gör., Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ordu, Türkiye**Makale Bilgileri***Geliş Tarihi (Received Date)*

31.01.2023

Kabul Tarihi (Accepted Date)

13.05.2023

***Sorumlu Yazar**

Keziban Tekşan

Ordu Üniversitesi Eğitim
Fakültesi Altınordu / Ordu

kezibanteksan@gmail.com

Öz: Dil becerilerinin (dinleme/izleme, okuma, konuşma, yazma) geliştirilmesinin hedeflendiği Türkçe dersinde kullanılan birincil materyalleri ders kitapları oluşturur. Bu dil becerilerinin kazandırılması da Türkçe ders kitaplarına yazarlar tarafından seçilen metinler aracılığı ile yürütülür. Seçilecek metinlerin belirlenmesi amacıyla Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda metin seçim kriterleri bulunmaktadır. Söz konusu kriterlerde ise ders kitaplarına seçilecek metinlerde bazı değişikliklerin yapılabileceği belirtilmektedir. Böylelikle yapılan araştırmada Türkçe ders kitaplarında yer alan değiştirilmiş metinlere yönelik yapılan müdahalelerin incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın veri kaynağını 2021-2022 eğitim-öğretim yılında okutulan altı Türkçe ders kitabında yer alıp kısaltıldığı ya da sadeleştirildiği belirtilen toplam 40 anlatı metni oluşturmaktadır. Verilerin toplanması için metinlere ders kitaplarının kaynakçalarından ulaşılmıştır. Veri analizi sürecinde betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. Araştırma bulguları, yapılan bazı değişikliklerin metinlerde belirtilmediğini, metinlerde genel olarak sezgisel yöntemle değişikliklerin yapıldığını göstermektedir. Bazı metinlerde yapılan çıkarma işlemlerinin anlam akışını ve bütünlüğünü olumsuz yönde etkilediği görülmüş, bazı değişiklik ve çıkarmaların da gereksiz olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca metinlerden çıkarılan bölümlerin tamamının parantez içinde üç nokta ile belirtilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değiştirilmiş metin, sadeleştirme, kısaltma, Türkçe ders kitapları, kısaltma ölçütleri

Abstract: Textbooks constitute the primary materials used in the Turkish course where the development of language skills (listening/watching, reading, speaking, writing) is aimed. The development of these language skills is carried out through the texts selected by the authors for Turkish textbooks. In order to determine the texts to be selected, there are text selection criteria in the Turkish Language Teaching Curriculum. In these criteria, it is stated that some changes can be made in the texts to be selected for the textbooks. Thus, the aim of this study is to examine the manipulations made to the modified texts in Turkish textbooks. The research was conducted by document analysis method, one of the qualitative research methods. The data source of the study consists of a total of 40 narrative texts that are stated to be shortened or simplified in six Turkish textbooks taught in the 2021-2022 academic year. The texts were obtained from the bibliographies of the textbooks for data collection. Descriptive analysis method was used in the data analysis process. The findings of the study showed that some of the modifications made were not specified in the texts and that modifications were generally made intuitively in the texts. It was seen that the droppings made in some texts negatively affected the flow and integrity of meaning, and it was determined that some changes and droppings were unnecessary. In addition, not all of the dropped sections in the texts were indicated with ellipses in parentheses.

Keywords: Modified text, simplification, abbreviation, Turkish textbooks

Tekşan, K. ve Çinpolat, E. (2023). Türkçe ders kitaplarındaki değiştirilmiş anlatı metinlerine ilişkin bir inceleme. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 416-427. <https://doi.org/10.17556/erziefd.1245443>

Giriş

Eğitim ortamlarında kullanılan materyaller çeşitlilik göstermektedir. Bununla birlikte bu materyallerin en temelini ders kitapları olduğu söylenebilir (Sulak ve Çapanoğlu, 2021, s. 831). Böyle ki kaliteli ders kitapları, eğitimin genel kalitesinin çok önemli bir bileşenidir (Ivić, Antic ve Pešikan, 2013, s. 23). Öğretim programları doğrultusunda hazırlanan ders kitapları, dersin yürütülmesinde öğretmenlere çerçeve hazırlar ve bu kitaplara göre temellendirilen eğitim-öğretim süreciyle dersler yürütülür (Kurudayıoğlu ve Soysal, 2019, s. 485). Dil becerilerinin geliştirilmesi temelli işlenen bir ders olan Türkçe dersinde de bu geçerlidir. Deniz vd. (2019) Türkçe dersinde dil becerilerinin oluşturulmasında en çok ders kitaplarının kullanıldığını aktarmaktadır. Özbay (2003) da çoğu (%94) Türkçe öğretmeninin derslerde öncelikli olarak ders kitaplarından yararlandığını belirtmektedir. Farklı ülkelerde de benzer durumların olduğunu söyleyebiliriz. Friese vd. (2008) İngilizce Dil Sanatları derslerinde ders kitaplarının birçok sınıfta merkezi metin olmaya devam

ettiğini belirtmektedir. Presnyakova (2011, s. 42) ise ders kitaplarının eğitimin temel araçlarından biri olduğunu ve öğrencilerin akademik başarılarını şekillendirmede önemli bir rol oynadığını belirtmektedir.

Okuma, dinleme/izleme, konuşma, yazma dil becerileriyle birlikte Türkçe dersinde öğrencilere okuma sevgisi, dil duyarlılığı, değer duyarlılığı, dil estetiği kazandırılması gibi amaçlar da bulunmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2019). Bu doğrultuda kullanılan ders kitaplarının temel içeriğini de dilin en özel kullanım imkânlarını barındırıp okurlarına aktaran çeşitli türlerde metinler oluşturmaktadır. Çünkü bir dili öğrenmek kelime ya da kural ezberlemekten ziyade kelimelerin, kurallar doğrultusunda birleşerek oluşan dünyayı anlamlandırmaktır (Duman, 2003, s. 151-152). Dolayısıyla rastgele seçilecek metinlerin ders materyali dâhilinde kullanılması elbette olası bulunmamaktadır. Türkçe dersinde kullanılması planlanan metinlerin, hedef kitlelerin seviyesine, Türkçe eğitiminin ve dersinin özel ve genel amaçlarına uygun bulunması önemlidir. Bu metinlerin türünün özelliklerini en iyi yansıtan iyi yapılandırılmış eserler olması

¹ Bu makale, 14. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu'nda özet olarak sunulmuş bildirinin geliştirilmiş halidir.

önemlidir. Türkçe öğretiminde, en alt basamaktan itibaren öğrencilerin dil gelişimlerine ve anlam evrelerine uygun, Türkçenin anlatım gücünü ve kurallarını yansıtan yazınsal ve öğretici metinler kullanılması, öğretimden istenilen verimin alınmasında temel bir etkidir (Sever, 2008, s. 18). Bununla birlikte, öğrencilerin dil becerilerinin yanı sıra tartışma, eleştirel düşünme, yorumlama gibi becerilerinin de gelişmesini sağlayan metinler, Türkçenin ana dili olarak öğretiminde büyük öneme sahiptir (Aydın ve Torusdağ, 2014). Şen (2008) de Türkçe dersi kitaplarında dilin doğru, güzel ve estetik bir şekilde kullanıldığı ve bildirişim yönü kuvvetli metinlerin bulunmasının öğrencilerin okuma kültürü edinmelerine katkı sağlayacağını belirtmektedir. Ayrıca millî kültürümüzün gelecek nesillere aktarılması konusunda usta yazarların çeşitli eserleri kullanılabilir. Çünkü bir milletin dilini en iyi usta yazarlar kullandığı için bu yazarların eserlerinde bulunan güzel ve doğru Türkçe kullanımı öğrencilerin kültür edinimlerini destekleyecektir (Tekşan, 2010, s. 595).

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2019) ders kitaplarına alınacak metinlerin nitelikleri sunulmuştur. Bu nitelikler arasında, edebî ve kültürel değer taşıyan metinlerin tercih edilmesi, yazarın eserinden ikincil aktarımlar yerine metnin özgün hâlinin kullanılması, ders kitabının yazarları tarafından yazılmış metinlerin kullanımının sınırlı tutulması, öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla aynı yazar ve/veya şairlerden en fazla iki metnin seçilmesi, serbest okuma metinleri de dâhil olmak üzere dünya edebiyatından seçilen metinlerin doğru ve nitelikli çevirilerden alınması, uygun olmayan ifadelerin çıkarılması, dönemsel farklılıklara yönelik açıklamaların yapılması ve yazar ve şairlerin biyografilerinde yalnızca edebî yönlerinin öne çıkarılması gibi kriterler bulunmaktadır (MEB, 2019).

Türkçe dersinde, amaçlara uygun araç niteliğindeki metne olan ihtiyacın karşılanamaması (Duman, 2010, s. 286) veya metin seçiminde doğru kaynaklara erişilememesi gibi durumlarda ders kitabı yazarlarının metinlere müdahale etmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Duman (2010) özellikle Türkçe ders kitabı hazırlama sürecinde metne müdahalenin bir zorunluluk durumuna dönüşmekte olduğunu belirtirken bunun mecbur kalınmadıkça tercih edilmemesi ve uygulanırken belirli ilkelerin takip edilmesi gereken bir yöntem olduğunu da aktarmaktadır. Ayaş (2001, s. 40) ders kitaplarına alınacak metinlerde sadeleştirmeye gidilmesini yazara yapılan bir saygısızlık olarak değerlendirerek ya o eserin orijinal hâliyle kitaba alınmasını, gerekiyorsa yanında sadeleştirmesine yer verilmesini veya bu tür metinlerin kitaba alınmamasını belirtmektedir. Ruhi (1993, s. 76) ise ders kitaplarındaki kısaltılmış veya uyarlanmış metinlerin, öğrencilerin anlama becerilerini zorlayan kopukluklara sebep olduğunu ve dil kullanımı açısından da onlara kötü örnekler oluşturduğunu dile getirmektedir. Ders kitaplarına alınacak metinlere müdahale konusu ile ilgili farklı görüşler bulunmakla birlikte günümüzde kullanılan ders kitaplarında metinlerde bazı değişikliklerin yapıldığı açıktır. Bunun çerçevesini de Türkçe dersi programları belirlemektedir. Güncel Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2019) uzun metin türlerinin kısaltılabileceği, çocukların gelişim özelliklerine uygun olmayan kısımların metinlerden çıkarılabileceği, yapılan işlemlerin belirtilmesi gerektiği şu üç madde ile aktarılmaktadır:

- Tamamı ders kitabına alınamayacak uzunluktaki roman, hikâye, tiyatro, destan gibi türlerdeki eserlerden yapılan alıntılarda eserdeki bağlamın yakalanabilmesi için metnin başında eserin seçilen bölümüne kadar olan kısmın kısa özeti verilmelidir. Seçilen metnin eserin hangi bölümünden alındığına dair kısa bir açıklama yapılmalıdır.
- Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.
- Metinlerde tema ve kazanımlara uygun olarak metnin bütünlüğü ve tutarlılığı korunmak kaydıyla bazı bölümler çıkarılarak kısaltmaya gidilebilir. Çıkarılan bölümler parantez içinde üç nokta ile gösterilmelidir.

Öğretim programında belirtilen metne müdahale durumu alan yazında metin değiştirim kavramı ile karşılanmaktadır. “Metin değiştirim (text modification), kaynak metin ile bu metin üzerinde yapılan bir dizi dilbilimsel değişiklik sonucunda ortaya çıkan hedef metin arasındaki ilişkiyi karşılamaktadır” (Durmuş, 2013a). Metinlere yapılan bu müdahaleler sonucunda temelde iki metin değiştirim türü ortaya çıkmaktadır. Temel değiştirim türlerinden biri sadeleştirme, diğeri ise genişletim olarak belirtilebilir (Durmuş, 2013a; Durmuş, 2013b; Maxwell, 2011). Genişletimde hedef kitlesinin anlama düzeyini artırmak üzere metne tekrar, açıklayıcı parça gibi eklemeler yapılırken sadeleştirmede hedef dilin yeterlik düzeyine göre cümleler kısaltılır, özetlenir, bazı öğeler atılır, bazı sözcükler atılır ya da değiştirilir (Durmuş, 2013a; Durmuş, 2013b). Durmuş (2013a, s. 394) “kaynak metinde yer alan ve hedef kitlenin anlayamayacağı varsayılan sözcüksel yapıları koruma noktasındaki tercihleri bakımından genişletim (elaboration) ile sadeleştirmeyi (simplification) birbirinden” ayırmıştır. Metinlere uygulanan değişikliklerin sebepleri şu şekilde sıralanmaktadır: Yabancı dil öğretiminde başlangıç ve orta seviye öğrencilerine, bir dil ailesinde lehçeler arası değiştirim, çeşitli tarihi metinlerin aynı alfabe içerisinde modern okurların anlaması, özel eğitime ihtiyaç duyan kişilere materyal sağlanması, düşük okuma becerilerine sahip kişilere materyal sağlanması, yetişkinler için üretilen eserlerin çocuklar tarafından anlaşılması (Durmuş, 2013a).

Bayraktar ve Durukan (2016, s. 1361) “Türkçe ders kitaplarında sadeleştirilmiş metinlerin çoğunlukla kullanılması, bu metinlerin nitelikli sadeleştirme ölçütlerini de ortaya koyması bakımından önemli” olduğunu aktarmıştır. Duman (2010, s. 289) da metin değiştirimi için ilkeler belirlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Yapılacak değişikliklerde izlenilmesi gereken kuralları ise şu şekilde açıklamıştır: Yazarların veya alan uzmanlarının metne müdahalede bulunması, üslubun korunmaya çalışılması, metnin içerdiği ana fikrin korunması, metnin anlam bütünlüğünün yeterince korunması, metnin müdahale edilmemiş şeklinin de okuyuculara sunulması (Duman, 2010, s. 289). Durmuş (2013a, s. 405) da değiştirilmiş metnin, özgün metnin iletisini ve estetik değerini koruması gerektiğini, kaynak metnin dilbilgisel unsurlarının tür ve oran olarak hedef metinde de benzerlik göstermesinin beklendiğini, yapılan değiştirim ile doğal ve gerçekçi bir anlatımı sürdürmesi gerekli olduğunu vurgulamıştır.

Tablo 1. İncelenen kitaplara ilişkin bilgiler

Kitap	Ders Kitabı Kabul Yılı	Değiştirilmiş	Özgün
5. Sınıf Anıttepe (Şule ÇAPRAZ BARAN – Elif DİREN)	2019-2020	4	8
6. Sınıf MEB (Ed. Doç. Dr. Zekerya BATUR – Sabri CEYLAN)	2018-2019	3	3
6. Sınıf MEB (Ed. Nihal ERTÜRK)	2018-2019	12	1
7. Sınıf MEB (Ed. Nurcihan DEMİRER)	2018-2019	10	1
7. Sınıf MEB (Ed. Emine KIRMAN)	2018-2019	12	1
8. Sınıf MEB (Ed. Ayşe YÜCEL)	2019-2020	9	3

İlgili alan yazın incelendiğinde Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yapılan değişikliklerin incelendiği bazı araştırmalara rastlanmıştır (Batur, 2010; Bayraktar ve Durukan, 2016; Can, 2010; Koç ve Kıymaz, 2013). Yapılan araştırmalarda genelde tek metin, tek tür veya tek sınıf seviyesinde bulunan metinler incelenmiştir. Ayrıca yayın tarihlerine baktığımızda güncel Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre hazırlanan ders kitaplarının incelendiği çalışma da bulunmamaktadır. Bu araştırma ile tüm sınıf seviyelerinde güncel olarak kullanılan ders kitapları seçilmiştir. Böylelikle kapsamlı bir araştırma sonucunda tüm sınıf seviyelerindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan değiştirilmiş anlatı metinlerindeki değişikliklerin neden yapıldıkları öğretim programındaki ilgili maddeler bağlamında yorumlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırma ile Türkçe dersinde kullanılan değiştirilmiş anlatı metinlerinin niteliği hakkında bilgi edinilerek daha iyi bir dil öğretimine ortam sağlayacak metinlerin seçilmesine yönelik öneriler sunulmuştur. Bu sebeplerle çalışma gerekli ve önemli görülmektedir.

Bu çalışmada temel amaç, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında ortaokullardaki Türkçe dersinde kullanılan Türkçe ders kitaplarında bulunan değiştirilmiş anlatı metinlerini özgün hâlleri ile karşılaştırmak ve bu değişiklikleri öğretim programına göre değerlendirmektir. Böylelikle metinlerde yapılan değişiklikler belirlenmiş ve bu değişikliklerin metin anlamına olan etkisi incelenmiştir.

Yöntem

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yapılan değişiklikleri inceleyen bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme kullanılmıştır. Doküman analizi, genellikle diğer araştırma yöntemlerinin tamamlayıcısı olarak kullanılsa da tek başına bir yöntem olarak da uygulanabilmektedir (Sak, vd., 2021). Wach ve Ward (2013) nitel doküman analizinin, yazılı dokümanların içeriklerini dikkatlice ve sistematik olarak analiz eden bir araştırma yöntemi olduğunu belirtmektedir. Çalışmanın odak noktasının yazılı kaynaklar olması sebebiyle bu araştırma yönteminin uygun olduğu düşünülmüştür. Böylelikle araştırma yalnızca yazılı kaynaklar olan ders kitaplarına alınan metinlerin özgün hâlleri ile karşılaştırılması ve bunların öğretim programı temelinde yorumlanması şeklinde yürütülmüştür.

Çalışma Materyalleri

Araştırmanın materyallerini 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı kurumlarda kullanılan ortaokul Türkçe ders kitaplarında bulunan değiştirilmiş anlatı metinleri ve bu metinlerin özgün hâlleri oluşturmaktadır. Kitapların belirlenmesinde uygun örnekleme yöntemi etkili olmuştur. Uygun örneklemede araştırmacılar tarafından kolay ve uygun olarak ulaşılan örnekler seçilir (Yin, 2011). Öncelikle Türkçe ders kitapları araştırmacılar tarafından metinler bağlamında

incelenmiştir. Ders kitaplarında “sadeleştirilmiştir” ya da “kısaltılmıştır” ibaresi bulunan okuma metinleri inceleme kapsamına alınmıştır. Ders kitapları ve incelemeye alınan anlatı metinlerinin sayılarına ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Altı Türkçe ders kitabında değiştirildiği tespit edilen 50 metin araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu metinlerin özgün hâllerine ulaşmak için ders kitaplarının kaynakçaları incelenmiştir. Kaynakçalarda belirtilen 50 özgün metnin 40’ına ulaşıldığı için 40 metnin değiştirilmiş ve özgün hâlleri araştırma materyallerini oluşturmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz kullanılarak değiştirilmiş ve özgün anlatı metinleri karşılaştırılmıştır. Bu analiz tekniğinde önceden belirlenen temalara göre özetlenerek yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Öncelikle değiştirilmiş ve özgün metinler araştırmacılar tarafından peş peşe okunmuştur. İlk okumadan sonra değiştirilmiş metinler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Dijital ortamdaki değiştirilmiş metinlerin okunması ve basılı özgün metinler ile karşılaştırması yapılmıştır. Bu aşamada değiştirilmiş metinde yapılan değişiklikler dijital ortamdaki değiştirilmiş metne not olarak eklenmiştir. Üçüncü okumada ise not alınan değişiklikler özgün metinlerden kontrol edilerek süreç sonlandırılmıştır. İlk okumalar araştırmacılar tarafından ayrı ayrı yapılmıştır. Karşılaştırma incelemesi iki araştırmacı tarafından birlikte uzlaşmaya bağlı olarak yapılmıştır. Ayrıca inceleme sonrasında iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı kontrol okuması yapılarak verilerin sağlanması yapılmıştır. Böylelikle metinlerde yapılan değişiklikler tespit edilmiştir. Metinlerde yapılan değişiklikler ilgili çalışmalar (Bayraktar ve Durukan, 2016; Can, 2010; Durmuş, 2013a; MEB, 2019) ve bir alan uzmanının görüşleri doğrultusunda araştırmacılar tarafından oluşturulan sekiz başlığa göre incelenmiştir. Böylelikle sadece değişikrimin yapılması değil bu değişikliklerin nerede ve nasıl yapıldığı incelenmeye çalışılmıştır. Oluşturulan inceleme kapsamı şu şekildedir:

- Metnin başından çıkarma yapılması
- Metnin sonundan çıkarma yapılması
- Metnin içinden çıkarma yapılması
- Metindeki sözcük veya sözcüklerin değiştirilmesi
- Cümle içinde sözcük yerinin değiştirilmesi
- Cümle ayırma veya birleştirme
- Ekleme (cümle veya sözcük)
- Çıkarılan tüm yerler belirtilmiş mi?

Bulguların anlaşılabilirliğini artırmak amacıyla elde edilen veriler her sınıf seviyesi için ayrı tablolar hâlinde sunulmuştur. İnceleme kapsamındaki değişiklik metinlerinde varsa “+”; yoksa “-” ile belirtilmiştir. Yapılan değişikliklere çeşitli örnekler sunularak bu değişikliklerin metne etkisine ilişkin yorumlar da eklenmiştir. Örnekler sunulurken her sınıf seviyesinden en az iki metinden rastgele bölümler seçilmiştir.

Tablo 2. 5. sınıf Türkçe ders kitabına ilişkin bulgular

Yapılan Müdahale	Metnin başından çıkarma yapılması	Metnin sonundan çıkarma yapılması	Metnin içinden çıkarma yapılması	Metindeki sözcük veya sözcüklerin değiştirilmesi	Cümle içinde sözcük yerinin değiştirilmesi	Cümle ayırma veya birleştirme	Ekleme (cümle veya sözcük)	Çıkarılan tüm yerler belirtilmiş mi?
Boğaç Han (Başlık Değiştirilmiş)	+	+	+	+	+	+	-	Hayır
Çocuk Bahçesindeki Bekçi	-	-	+	+	-	-	+	Hayır
Çitlembik (Başlık Değiştirilmiş)	-	-	+	+	-	-	+	Hayır

Not: Metinlerin sonunda, kısaltılma ya da sadeleştirme yapıldığı belirtilmemiş ancak parantez içinde üç noktalı bölümler bulunmaktadır.

Araştırmanın veri analizinde ham verilerin doğrudan alıntılar olarak verilmesi, iki araştırmacı tarafından kodlama yapılması ve ham verilerden sonra açıklamalar sunulması ile geçerliğin ve güvenilirliğin artırılması amaçlanmıştır. Toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması, toplanan verilerin öncelikle betimsel bir yaklaşımla doğrudan alıntılarla sunulması, analize birden fazla araştırmacının dâhil edilmesi geçerliğin ve güvenilirliğin önemli ölçütlerindedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 270).

Bulgular

Bu bölümde, yapılan inceleme sonucunda tespit edilen değişiklikler tablolar şeklinde sunulmuştur. Tabloların altında ise yapılan değişikliklere örnekler verilmiştir. Örnekler sunulurken metinlerden yapılan doğrudan alıntılar italik yazılmıştır. Metinlerde yapılan değişiklikleri belirten bölümler ise italik ve kalın punto ile yazılarak vurgulanmıştır.

Tablo 2’de 5. sınıf Türkçe ders kitabında değiştirildiği tespit edilen metinler ve yapılan değişiklikler belirtilmiştir. İncelenen ders kitabında yapılan değişiklikler metinlerde belirtilmemiştir. Çıkarılan bölümlerin tamamı ise parantez içinde üç nokta ile belirtilmemiştir. “Dirse Han Oğlu Boğaç Han” hikayesi Boğaç Han adıyla “Boğaç Han” adını alma kısmı sunulmuştur. Ayrıca “Boğaç Han” metni haricindeki metinlerin sonunda kısaltma yapıldığına dair bilgi verilmemiştir. İncelenen üç metinde yapılan bazı değişiklikleri gösteren örnekler aşağıda sunulmuştur:

Boğaç Han:

• “*Bayındır Han’ın (“bir” kelimesi çıkarılmış) boğası var idi.*”

• “*Oğlan bıçağına el attı, boğanın başını kesti.*”

Kalın punto ile belirtilen şiddet ögesi içeren cümle ve “bir” kelimesi ders kitabındaki metinden çıkarılmıştır.

• “*Hey Dirse Han, beylik ver bu oğlana, taht ver, erdemlidir. Boynu uzun büyük cins at ver ...* (Şeklinde başlayan paragraf özgün metinde tek cümleyken ders kitabında altı cümleye ayrılmıştır.)

Çocuk Bahçesindeki Bekçi:

• “*Çimenleri çiğneme (“koçum” kelimesi çıkarılmış), kenardan yürü!*”

• Metne “*siz*” kelimesi eklenmiş ve “*baş belası*” kelime grubu ders kitabındaki metinden çıkarılmıştır.

• “*Her düdük çaldığında (“çalıp bağırdığında” kelimeleri “çaldığında” olarak değiştirilmiş) bizi korkutmak için değil, ...*”

Çitlembik:

• “*Sinemaya giderken ceplerimizi iyice dolduruyoruz. Orada, çekirdeklerini arkadaşlarımızın üstlerine gizlice atmanın zevki de var.*”

Yukarıda belirtilen iki cümle ders kitabındaki metinden çıkarılmıştır. Bu çıkarmanın ilgili bölümün kötü alışkanlık içeren çocuksu bir davranışı içermesi sebebiyle yapıldığı düşünülebilir.

• “*İncecik bir dalın üstünde ceplerini doldurmaya devam ediyor. Umursamıyor. Süleyman ağabeyim her zaman böyledir; inatçı, umursamaz. Hasan ağabey mahalleden arkadaşı. Ağabeyimi çok seviyor, benim gibi. Ağabeyim, Hasan ağabeyin ikinci defa ikaz edişine karşılık veriyor:*

• “*Bu ağaç incir ağacı değil oğlum. Çıtlık çok sağlam olur, bilmiyor musun?*” İki cümle metinden çıkarılmıştır.)

– *Sağlam olur ama o dal ince!*”

Bu örnekte çıkarılan bölümün anlam bütünlüğünü olumsuz etkilediği söylenebilir. Çünkü metnin akışına göre arkadaşının ikaz edişine karşılık vermesi gereken Hasan yerine arkadaşının söylediği cümle ile devam edilmiştir. “Ama” bağlacı da kendisinden önceki cümleye bağlı olduğu için akışın bozulduğu görülebilmektedir.

Tablo 3. 6. sınıf Türkçe ders kitabına ilişkin bulgular

Yapılan Müdahale	Metnin başından çıkarma yapılması	Metnin sonundan çıkarma yapılması	Metnin içinden çıkarma yapılması	Metindeki sözcük veya sözcüklerin değiştirilmesi	Cümle içinde sözcük yerinin değiştirilmesi	Cümle ayırma veya birleştirme	Ekleme (cümle veya sözcük)	Çıkarılan tüm yerler belirtilmiş mi?
Canım Kitaplığım	-	-	+	+	-	+	-	Hayır
Gümüş Kanat (Güzel Günler)	+	+	+	-	-	-	-	Hayır
Sen De Bir İyilik Yap	-	-	+	-	-	-	-	Hayır

Tablo 3'te 6. sınıf Türkçe ders kitabında (Ed. Zekerya Batur, Sabri Ceylan) değiştirildiği belirlenen metinler ve yapılan değişiklikler sunulmuştur. İncelenen ders kitabında yapılan değişiklikler metinlerin tamamında açıkça belirtilmemiştir. Çıkarılan bölümlerin tümü de parantez içinde üç nokta ile belirtilmemiştir. İki metne yapılan değişikliklerin bazı örnekleri aşağıda verilmiştir:

Canım Kitaplığım:

- *Hepsini okuyamadım. Birden yığıldılar. Ama büyük bir hızla okumayı sürdürüyorum. Yakında bitireceğim. (...)*

Okuma kültürü temasında olan metinden kahramanın kitaplığında bulunan kitaplar ve yazarlarından bahsedildiği 6 cümlelik kısım çıkarılmıştır. Yapılan bu çıkarmanın bir gereklilik olduğu söylenemez. Ancak çıkarmanın yapılma sebebi metin hacmini azaltma isteği olabilir.

• *Babam bunu söyler söylemez (“de” çıkarılmış) ağabeyim kapağında, elindeki kocaman silahtan duman yayılan korkunç bir adamın (“adamla, yerde vurulmuş, göğsünden kanlar sızan bir adamın” cümle içerisinde belirtilen bölüm çıkarılmış ve “adamla” kelimesi “adamın” olarak değiştirilmiştir.) resmi bulunan kitabı, okunmuş gazetelerin altına koydu. (“Bu kitap her sayfasında ölüm ve intikam saçan resimli bir kitaptı.” kalın punto ile belirtilen cümle metinden çıkarılmıştır.)*

Bu örnekte yapılan değişiklik şiddet öğelerinin çıkarılmasını ve metnin buna göre düzenlenmesini içermektedir.

Sen De Bir İyilik Yap:

- *“Çocuk: “Bulduğum telefonda ‘ANNEM’ diye kayıtlıydı. Ben de sizi aradım. Telefonu parkta, bankın üstünde buldum.”*

(...Güniz Hanım kuşkuyu elden bırakmadan, “Nasıl bir telefon o?” diye sordu. “Kızım mı düşürdü acaba?”

Çocuk elindeki cihazın markasını, serisini söyledi.)

- *“Evet.” dedi kadın. “Kızımın telefonu olmalı. Okula giderken parkta düşürmüş sanırım. Aradığın için çok teşekkür ederim. Adın ne çocuğum? Nasıl bulurum seni?”*

Örnekteki öyküde, kalın punto ile belirtilen bölüm metinden çıkarılmıştır. Böylelikle Güniz Hanım'ın telefonu bulan çocuğa karşı kuşkucu tavrı olay örgüsünde yer almamıştır.

6. sınıf Türkçe ders kitabında (Ed. Nihal Ertürk) belirlenen metinler ve yapılan değişiklikler Tablo 4'te verilmiştir. Metinlerden çıkarılan bölümlerin tümü ise parantez içinde üç nokta ile vurgulanmamıştır. Aşağıda, iki metinde yapılan değişikliklere bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Kastamonulu Şerife Bacı:

- *Asker uzaklaştı. Şerife Bacı üzgün ve çaresiz gözlerle öküzlerine baktı.*

(“— *Biliyorum çok açsınız. Ama dayanmalıyız. Düşmanı kovuncaya kadar... Bu cephaneleri Kastamonu'ya taşımalıyız. Cephedekiler bizden cephane bekliyorlar. Yoksa düşmanı nasıl yeneriz? Merak etmeyin, yolculuk sırasında ben yine size ağaç kabukları toplayıp yediririm. Sizi aç bırakmam. Kendim yemem, size yediririm.*” Kalın punto ile belirtilen bölümler çıkarılmıştır.)

Yanına gelen asker ona iki avuç saman verdi. Şunu söylemeyi de unutmadı.

(“— *Samanı idareli kullan. Başka saman yok. Bunu da diğerlerinin payından aldım.*

Şerife Bacı, askerinin bu sözlerine güldü.

— *İki avuç samanın idaresinden ne olacak yiğidim! Kastamonu'ya gidinceye kadar öküz başına iki saman çöpü düşüyor ancak. İş başa düştü desene. Yine ağaç kabukları toplayacağız.*” Kalın punto ile belirtilen bölümler çıkarılmıştır.)

— *Fazla oyalanmadan yola çık. Hava sertleşiyor.*

— *Haklısın. Haydi bakalım, kalın sağlıcakla.*

(“*Tam o sırada bebeği yine ağlamaya başladı.*

— *Hay Allah.. Aman kızım, uslu dur! İşimiz zor. Bak düşman gelmiş, her yeri almış. Baban da düşmana karşı savaşıyor. Onlara yardım etmemiz lazım. Sen de bana yardım et. Ağlama ki biz de işimizi yapalım.*” Kalın punto ile belirtilen bölümler çıkarılmıştır.)

Öküzlerin yularlarını topladı. Kızına ninni söyleyerek öküzlerin önüne düşüp yola koyuldu. (“Hava soğuktu. Kağnıların geçtiği daracık dağ yolları buz tutmuştu. Yüksek yerler hala diz boyu kar içindeydi. Dağlarda kurtlar ulumaya devam ediyordu.” Kalın punto ile belirtilen bölümler çıkarılmıştır.) Şerife Bacı, bazen öküzleriyle konuşuyor bazen de sırtındaki bebeğine ninni söylüyordu. Hava gittikçe sertleşiyordu. Çok geçmeden de tipi başladı.

Tablo 4. 6. sınıf Türkçe ders kitabına ilişkin bulgular

Yapılan Müdahale	Metin	Metnin başından çıkarma yapılması	Metnin sonundan çıkarma yapılması	Metnin içinden çıkarma yapılması	Metindeki sözcük veya sözcüklerin değiştirilmesi	Cümle içinde sözcük yerinin değiştirilmesi	Cümle ayırma veya birleştirme	Ekleme (cümle veya sözcük)	Çıkarılan tüm yerler belirtilmiş mi?
	Fahrünnisa	-	-	+	-	-	-	-	Hayır
	Kastamonulu Şerife Bacı	+	-	+	-	-	-	-	Hayır
	Anzak Subayının Bir Anısı	-	-	+	-	-	-	-	Evet
	Kâmil	-	+	+	+	-	-	-	Hayır
	Canım Kitaplığım	-	-	+	-	-	-	-	Hayır
	Bir Boyacı ile Konuştum	-	+	+	-	-	-	-	Evet
	Otobüs	-	-	+	-	-	-	-	Evet
	Ana	-	-	+	+	-	+	+	Hayır

Tablo 5. 7. sınıf Türkçe ders kitabına ilişkin bulgular

Yapılan Müdahale	Metin başından çıkarma yapılması	Metnin sonundan çıkarma yapılması	Metnin içinden çıkarma yapılması	Metindeki sözcük veya sözcüklerin değiştirilmesi	Cümle içinde sözcük yerinin değiştirilmesi	Cümle ayırma veya birleştirme	Ekleme (cümle veya sözcük)	Çıkarılan tüm yerler belirtilmiş mi?
Arıların İlhamı	-	+	+	+	-	-	-	Evet
Ordular! İlk Hedefiniz...	-	+	+	+	-	-	-	Hayır
Sol Ayağım (A Harfi)	-	+	+	+	-	-	-	Hayır
Üç Soru	-	-	+	-	-	-	-	Evet
2100'deki Yaşamdan Bir Gün	-	+	+	+	-	+	+	Hayır
Evrene Açılan Gizli Anahtar	+	+	+	-	-	-	-	Evet
Dîvânu Lugâti't Türk'ün Bulunuş Hikâyesi	+	+	-	-	-	-	-	Evet
Yıldırım Sesli Manaşçı	+	+	+	-	-	-	-	Evet

Bu metinde daha çok cümle ve paragraf bazında çıkarmalar yapıldığı görülmüştür. Yaklaşık 900 kelime çıkarılmıştır. Şerife bacının öküzlerine bakmasının ardından onlarla konuşması çıkarılmış. Bebeğinin ağlaması çıkarılmış ancak daha sonra bebeğine ninni söylemesi metinde kalmıştır. Böylelikle metnin anlam bütünlüğünü korumak suretiyle bazı bölümlerin çıkarılarak metnin kısaltılmaya çalışıldığı söylenebilir.

Kâmil:

• *Saçları karmakarışık ve toz toprak içindeydi. (...“Mahallemizdeki bazı insanlar Kamil'e kömür tozu taşırdı ya da bahçe belleme işi verirlerdi az bir paraya. Bazen yalnızca bir tabak yemek karşılığında çalıştırırlardı.”* Kalın punto ile belirtilen bölümler çıkarılmış ve parantez içinde üç nokta ile belirtilmiştir.)
 (...“*Asıl ‘deli’nin bu çocuklar olduğunu düşünebilirsiniz.*” Kalın punto ile belirtilen bölümler çıkarılmış ve parantez içinde üç nokta ile belirtilmiştir.)

• *O günden sonra babama olan sevgim daha da arttı. (“Onu yalnızca babam olduğu için değil; zor durumda olan, ezilen, toplum tarafından dışlanmış insanlara yardımcı olduğu için daha çok sevdim.”* Kalın punto ile belirtilen bölümler çıkarılmış ancak parantez içinde üç nokta ile belirtilmemiştir.)

Metinde çocuğun babasına olan sevgisinin artma sebebi, metindeki ‘deli’ kelimeleri olan cümleler, olumsuz davranış barındırdığı düşünülen bölümler çıkarılmıştır. Son örnekte yapılan çıkarma ile metnin mesajının okuyucuya bırakılmak istendiği düşünülebilir.

Tablo 5’te 7. sınıf Türkçe ders kitabında (Ed. Nurcihan Demirel) değiştirildiği tespit edilen metinler ve yapılan değişiklikler belirtilmiştir. Çıkarılan bazı bölümler parantez içinde üç nokta ile gösterilirken bazıları da gösterilmemiştir. Üç metindeki değişikliklere örneklerden bazıları aşağıda sunulmuştur:

Arıların İlhamı:

• *Padişah da sıcaktan bunalmıştı. Vezirin önerisini kabul etti. (...)*

Bu örnekte Hacı Hacı Ray’ın padişahı yakın, yeşil orman olan bir dağa götürdüğü 3 cümlelik bölüm metinden çıkarılmıştır. Yapılan bu çıkarmanın sebebinin metnin kısaltılma amacı olduğu söylenebilir. Çünkü öğretim programında değiştirim yapılabileceği belirtilen diğer durumların bu örneğe uygun olmadığı düşünülmektedir.

Sol Ayağım – A Harfi:

• *5 Haziran 1932’de Rotunda Hastanesinde doğdum. Benden önce dokuz, benden sonra ise on (“iki” yazılmamış, ders kitabının hatalı baskı olduğu düşünülmektedir.) ... ellerinde tutuyorlar (“sağlıyorlar” kelimesi “tutuyorlar” olarak değiştirilmiş).*

• *“...Erkek kardeşlerini Jim, Tony ve Paddy ile iki kız kardeşim; Lily ve Mona, hepsi çok küçüktü ve aralarında sadece birer ikişer yaş farkı vardı; öyle ki merdivenin basamaklarını andırırlardı.”* Bu bölüm metinden çıkarılmıştır.

Bu metinde kahramanın kardeşlerinin isimlerini aktardığı bölüm metinden çıkarılmış. Ancak metnin ilerleyen bölümünde Mona ismi kullanılmıştır. Bu sebeple okur, Mona’nın kahramanın kız kardeşi olduğu bilgisine metnin giriş kısmında erişemeyecektir. Böylelikle bu kişinin kahramanın kız kardeşi olduğu bilgisi anında kavranamayabilir. Ancak metnin bütünlüğü açısından okurun bu boşluğu kapatacağı düşünülmektedir.

2100’deki Yaşamdan Bir Gün:

• *Yılbaşı gecesinden (“deki ağır bir parti gecesinden” bu ifade metinden çıkarılmıştır) sonra mışıl mışıl uyumaktasınız.*

Ve (“ve” kelimesi eklenmiştir) birden duvar ekranınız aydınlanır. ...

... *“ve ben akşamdan kalmayım”* şeklindeki ifade metinden çıkarılmıştır.

Metinde yılbaşı partisi ve zararlı bir alışkanlık olan alkol kullanımı çıkarılmış “ve” kelimesi ise önceki cümle ile bağlantı sağlanması amacıyla eklenmiştir.

Tablo 6. 7. sınıf Türkçe ders kitabına ilişkin bulgular

Yapılan Müdahale	Metin	Metnin başından çıkarma yapılması	Metnin sonundan çıkarma yapılması	Metnin içinden çıkarma yapılması	Metindeki sözcük veya sözcüklerin değiştirilmesi	Cümle içinde sözcük yerinin değiştirilmesi	Cümle ayırma veya birleştirme	Ekleme (cümle veya sözcük)	Çıkarılan tüm yerler belirtilmiş mi?
	Ana İşsiz Kalınca (Yurdumu Özledim)	+	+	+	-	-	-	-	Evet
	Müreffeli Kadınlar ve Emin Subay	-	-	+	-	-	-	-	Evet
	Hayat O Gün Çok Güzeldi	-	-	+	-	-	-	-	Evet
	Kızgın Bir Lira	-	-	+	+	-	-	-	Evet
	Bir Adam, Bir Köy, Bir Orman	-	+	+	+	-	-	-	Evet
	A Harfi (Sol Ayağım)	-	+	+	-	-	-	-	Evet
	Yusufoçuk	-	-	+	+	-	-	-	Evet
	Futbolcu Olmaya Karar Vermişim	-	-	+	+	-	+	-	Evet
	Âşık Veysel Şatıroğlu	-	+	+	+	-	-	-	Evet
	Ağaçtan Oyma Su Tası	-	-	+	-	-	-	-	Evet

7. sınıf Türkçe ders kitabında (Ed. Emine Kırman) değiştirim yapıldığı saptanan metinler Tablo 6’da yapılan değiştirimler ile belirtilmiştir. Söz konusu ders kitabında çıkarılan bölümlerin tamamı parantez içinde üç nokta ile belirtilmiştir. Bu açıdan kitap, öğretim programı ile uyumludur. Aşağıda, iki metinde yapılan değiştirimlerin bazı örnekleri gösterilmiştir:

Müreffeli Kadınlar ve Emin Astsubay:

• ... ama ihtiyacı olur diye (... **“bir paket sigara”** bu kısım çıkarılmıştır) *bir de mendil verildi. ...*

• *Emin Bey derin bir uykuya daldı. Uyandıığında ise başında (...**çakır gözlü**) genç bir kadın, elinde ilaçla bekliyordu.*

Metinde “bir paket sigara” ve “çakır gözlü” sözcükleri çıkarılmıştır. Çakır kelimesi metindeki iki cümlede daha çıkarılmıştır. Ancak değiştirilen metinde “çakır gözlü” ifadesi geçmektedir. Halk arasında kullanılan bir tabir olan “çakır

gözlü” kelime grubunun metinden çıkarılması gerekli görülmemektedir. Zararlı alışkanlık olan sigara kelimesinin de metinden çıkarılması öğretim programına uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Bir Adam, Bir Köy, Bir Orman:

• *Üç gün yürüdüktan sonra terk edilmiş bir köyün civarında çadır kurdum. (“Suyum bir gün önce bitmişti, acilen su bulmam gerekiyordu. Gerçekten de bir kaynağa rast geldim ama suyu çoktan kurmuştu.”) Bursası, çatısı çökmüş beş altı evle içinde insanların yaşadığı bir köyü anımsatıyordu ama hayat çoktan buradan elini çekmişti. ...*

Kalın yazı tipi ile yazılan cümleler metinden çıkarılmıştır. Ancak metnin ilerleyen bölümlerinde kahramanın daha önce o köye geldiği ve kuru su kaynağını gördüğü belirtiliyor. Metnin başında bu olayların olduğu kısım çıkarılarak anlam bütünlüğünün olumsuz etkilendiği söylenebilir.

Tablo 7. 8. sınıf Türkçe ders kitabına ilişkin bulgular

Yapılan Müdahale	Metin	Metnin başından çıkarma yapılması	Metnin sonundan çıkarma yapılması	Metnin içinden çıkarma yapılması	Metindeki sözcük veya sözcüklerin değiştirilmesi	Cümle içinde sözcük yerinin değiştirilmesi	Cümle ayırma veya birleştirme	Ekleme (cümle veya sözcük)	Çıkarılan tüm yerler belirtilmiş mi?
	Kaşığı	-	-	+	-	-	+	+	Hayır
	Ayaz’ın Definesi	-	-	+	-	-	-	-	Evet
	Portakal	-	-	+	+	-	+	-	Hayır
	Masal Ağacı	-	-	+	-	-	-	-	Evet
	Yılkı Atı	+	+	+	-	-	-	-	Evet
	Gündüzünü Kaybeden Kuş	-	-	+	-	-	-	-	Evet
	Haritada Bir Nokta	-	-	+	-	-	-	-	Hayır
	Kalbim Rumeli’de Kaldı	-	+	+	+	-	+	-	Hayır

Tablo 7, 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerde yapılan değiştirimleri içermektedir. Bu ders kitabındaki metinlerde çıkarılan bölümlerin tamamı metne parantez içinde üç nokta eklenerek belirtilmemiştir. Aşağıda, iki metne yapılan değiştirimlerin bazılarında örnekler belirtilmiştir:

Kaşağı:

- *Hasan, evde hizmetçimiz Pervin'le kalmıştı. (... "Galiba yıkanacaklardı"* cümlesi metinden çıkarılmıştır). ...
- *Annem geldikten sonra da babam Hasan'ı affetmedi ("Annem geldikten sonra da affetmedi."* Kalın yazı tipi ile yazılan özgün cümle değiştirilmiştir. Babanın kimi affetmediği belirtilmek için "*Hasan*" cümleye eklenmiştir.)

Bu metinde kalın yazı tipi ile belirtilen bölümlerden ilki çıkarılmış; ikincisi de değiştirilmiştir.

Gündüzünü Kaybeden Kuş:

- *Miho hâlâ gündüzü arıyor ama bulamıyordu. Kanatları ağırlaşıyordu. Kanatlarıyla aydınlığa varamayacağını anladı. (... "işte o zaman masum sesiyle mavi yükseklikleri yaratmaya kalkıştı. Şarkı söyledi. Şarkısıyla ve içinin ateşiyle zindan kesilen evreni apaydın edecek olan güneşi yaratmaya çabalıyordu."* Bu bölüm çıkarılmış ve virgül ile devam eden cümle sonlandırılmıştır.) *Ama artık bitkindi. Gecenin karanlığında sesi sendeliyordu. Sesi dindikçe de kanatları sarkıyordu. ...*

Metinde, kalın yazı tipi ile belirtilen bölüm çıkarılmıştır. Çıkarılan bölümün Türkçenin güzelliklerini gösteren sanatlı bir anlatıma sahip olduğu görülmektedir. Çocukların metinlerdeki sanatlı kullanımı görmesi, onlarda dil bilincini geliştirebilir. Yapılan çıkarma işleminin sebebinin de bu sanatlı anlatım olabileceği söylenebilir. Çıkarılan cümlelerden sonraki cümleye "ama" ile başlandığı için ve metnin devamının çıkarılan bölümle bağlantılı olduğundan akışta ve tutarlıkta sorun yaşanabilir. Bu sebeple yapılan bu çıkarmanın gerekli bir müdahale olmadığı düşünölmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Türkçe ders kitaplarındaki değiştirilmiş metinlerin incelendiği bu çalışmada ulaşılan bulgular Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2019) belirlenen metin seçim kriterlerine ve metnin akışında yaşanabilecek aksamalara göre değerlendirilmiştir. Buna göre, yapılan değiştirimlerin bazılarında metin bağdaşıklık ve tutarlılığını etkileyebilecek noktalar tespit edilmiştir. Bu sonucun genelleme yapılmadan değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü her metin kendi bağlamında değerlendirilmektedir. İncelemede rastlanan sorunlardan birinin de bazı kitaplarda metinlerin değiştirildiğinin ve içerikte değiştirilen yerlerin tamamen verilmemesi olduğu söylenebilir.

Öncelikle, ders kitaplarında yapılan metin değiştirimleri sınırlı ders saatine sahip olan Türkçe dersinde işlenecek metinler açısından bir gereklilik olarak önümüze çıkmaktadır. Yapılan bazı çalışmalarda da Türkçe ders kitaplarındaki metinler veya metin değiştirimleri incelenmiştir. Dilekçi'nin (2022) çalışmasında "öğretmenlerin geneli metinleri uzun, içerik açısından sıkıcı, yetersiz ve basit" bulmuştur. Mutlu, Süğömlü ve Çınpolat (2019) tarafından yürütölen çalışmada öğretmenler, metinlerin öğretime uygunluğu açısından olumsuzluklara dair daha çok görüş belirtilmiştir. İskender ve Yiğit'in (2015) çalışmasında küçük yapı düzeyinde yapılan sadeleştirme sonucunda -okunabilirlik düzeyi değiştirilmeden- öğrenciler metni daha kolay anladıklarını ifade etmişlerdir. Saltık'ın (2018) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin

nitelikleri üzerine öğretmen görüşlerini incelediği çalışmasında, Türkçe ders kitabında özensizce hazırlanmış/seçilmiş metinlerin öğrencilerde okumaya karşı bir isteksizlik uyandırdığı, öğrencinin düzeylerine uygun olmayan metinlerin bulunduğu belirtilmiştir. Araştırmada, katılımcı öğretmenlerin metin seçimlerinden memnun olmadığı görölmektedir. Bu çalışmalardan da göröldüğü gibi ders kitaplarına seçilecek metin konusu günümüzde önemini korumaktadır. Seçilecek metinlerde yapılacak değiştirimler ise ders kitaplarının niteliğini doğrudan etkileyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, metinlerde yapılan değiştirimlerin öğretim programında belirtilen ilkeler doğrultusunda gerçekleştirildiği varsayıldığından bu kriterlere göre özet sonuçlar aşağıda sunulmuştur:

Programda uzun metinlerin bir bölümünün açıklamalı alıntı olarak sunulabileceğini ve bunların alındığı kısımlara kadar olan özetlerinin verilmesi gerektiğinin belirtildiği maddeye bazı metinlerde uyulurken bazı metinlerde olay örgüsünün ortasından alınan metinler bilgi verilmeden sunulmuştur. Genel itibarıyla bu kriterlere uyulurken seçilen metinlerin kendi içerisinde anlam bütönlüğü taşıdığı söylenebilir. Metinlerin hacmi sebebiyle mevcut ders saatleri içerisine sığmayacağı için bu tür müdahalelerin gerekli olabileceği düşünölmektedir. Mutlu, Süğömlü ve Çınpolat (2019) tarafından yapılan çalışmada da Türkçe öğretmenleri metinlerin uzun olduğu yönünde olumsuz görüş bildirmişlerdir. Aslan ve Doğu'nun (2015, s. 25) çalışmasında ise metin uzunluğu, öğrenciler tarafından beğenilmeme sebebi olarak yer almıştır. İlgili çalışmalardan da göröldüğü gibi metin uzunluğu bazen bir problem olarak değerlendirilebilmektedir. Ancak yapılacak değiştirimlerde metinlerin iletilerini ve estetik değerlerini korumak öncelikli görev olmalıdır.

Programda eğitsel açıdan uygun olmayan kısımların metinden çıkarılabileceğini belirten maddeye uygun olarak çıkarma işlemleri yapılmıştır. Özellikle argo, madde kullanımı ve şiddet öğeleri içeren kısımlar metinlerden çıkarılmıştır. İncelenen metinlerde bu maddeye göre yapıldığı düşünölen çıkarmaların metnin bütönlüğünü tam olarak bozmadığı söylenebilir. Ancak yapılan bazı çıkarmalarda aşırı hassas davranıldığı düşünölmektedir. Çünkü bahsedilen bu örnekler "koçum" kelimesi gibi günlük hayatta öğrencinin karşısına çıkabilecek türden ifadelerdir. Karagöz (2017, s. 217) çocuğa yaşam deneyimlerini sanatçı duyarlılığı ile sunarak onları yaşam gerçeklerine hazırlamanın çocuk edebiyatının sorumlulukları arasında olduğunu belirtmektedir. Çocukların da çocuk edebiyatı eserleri ile karşılaştıkları yerlerin başında Türkçe dersleri olduğu söylenebilir.

Programda tema ve kazanıma göre belirtilmek kaydıyla metinlerin kısaltılabileceğini bildiren maddeye dayanılarak metinlerin farklı yerlerinden kısaltma işlemlerinin yapıldığı söylenebilir. Ancak bazı metinlerde yapılan çıkarma işlemlerinin akışı etkilediği görölmüştür. Bazı değiştirim ve çıkarmaların da gereksiz olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çıkarılan bölümler tüm metinlerde parantez içinde üç nokta ile gösterilmemiştir. Bu sebeple program ve ders kitabında uyumsuzluk olduğu söylenebilir. Yapılan bazı çalışmalarda da program ve ders kitaplarının strateji kullanımı, tema, tür, metin uygunluğu gibi alanlarda uyumsuzluklar gösterdiği tespit edilmiştir (Ercal ve Çağrıtekin, 2020; Kurtöglü Zorlu, 2021; Süğömlü ve Yüce, 2020; Yılmaz ve Korkmaz, 2016). Bu uyumsuzlukların giderilmesi ve öğretim programı ile bir bütönlük sağlanması için ders kitabı hazırlayıcılarına sorumluluk düşmektedir.

2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda okuma metinlerinin 1/3'ünde metnin özünü ve anlam bütünlüğünü bozmamak şartıyla kısaltma veya düzenleme yapılabileceği belirtilerek ders kitaplarındaki metinlerde yapılabilecek değiştirim miktarı sunulmuştur. Ancak günümüzde yürürlükte olan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2019) ders kitaplarındaki metinlerde yapılabilecek değiştirim oranı sunulmamıştır. Bu durumun denetimde eksiklik gibi bazı sorunlara yol açabileceği düşünülmektedir.

Elde edilen sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde Türkçe ders kitaplarındaki bazı değiştirimlerin anlamsal olarak metni olumsuz etkilediği, bazı sadeleştirme ve kısaltmaların da gerekli olmadığı düşünülmektedir. 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki sadeleştirilen bir metnin özgün hâli ile karşılaştırıldığı Bayraktar ve Durukan'ın (2016) çalışmasında da kelime ve kelime grupları üzerine yapılan sadeleştirmenin anlamsal değişikliğe yol açtığı belirtilmiştir. Yine aynı çalışmada Türkçe ders kitabındaki metinde bazı kelime değiştirimlerinin yapılmasına gerek olmadığı belirtilmiştir. Türkçe ders kitaplarındaki tiyatro metinlerinin özgün hâlleri ile karşılaştırıldığı bir diğer çalışma olan Koç ve Kıymaz'ın (2013) çalışmasında sadeleştirilen ve kısaltılan metinlerde anlam akışını bozacak şekilde değiştirimlerin yapıldığı tespit edilmiştir. Can'ın (2010) çalışmasında da ders kitaplarındaki metinlerde yapılan sadeleştirme, özetleme, kısaltma veya not almanın herhangi bir ölçüt gözetilmeksizin özensizce yazarın ya da yayınevinin tercihinine göre yapıldığı, yazar üslubunun hemen hemen korunduğu belirtilmektedir. Batur'un (2010) yürüttüğü çalışmada ise örnekleme dâhil olan 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında bazı metinlerde kısaltmadan kaynaklı anlam ve kurgu hatalarının olduğu belirtilmiştir. Yapılan çalışmalarda Türkçe ders kitaplarındaki değiştirimlerin anlamsal bütünlüğü bozabileceği ve öğrencilerin dil becerileri üzerinde olumsuz etkilere neden olabileceği görülmektedir. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarının hazırlanmasında, yapılan değiştirimlerin dikkatli bir şekilde incelenmesi, ölçütlü bir şekilde yapılması ve metinlerin anlamsal bütünlüğünü koruyacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Böylece, öğrencilerin dil becerilerinin, dilsel estetik algılarının, kültürel değer yargılarının daha etkili bir şekilde geliştirilmesine olanak sağlanacaktır.

Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre aşağıdaki önerilerin sunulması gerekli görülmüştür:

- Yapılan değiştirimler yazarlar tarafından onaylanabilir. Hayatta olmayan yazarların metinleri için ise en az 3 alan uzmanından görüş alınabilir.
- Yapılacak değiştirimlerin kriterleri öğretim programınca daha ayrıntılı bir şekilde sunulabilir.
- Yapılan değiştirimler sonrasında metinler metinsellik ölçütleri açısından incelenebilir.
- Metni ders kitabına sığdırmak amacıyla yapılacak aşırı çıkarmalar yerine farklı metinlerden yararlanılabilir.
- Kelime sadeleştirmelerinde aşırıya kaçılmaması ve öğrencinin bağlamdan anlayacağı kelimelerin değiştirilmeden kullanılması kelime öğretimi açısından olumlu olabilir.

Yazar Katkı Oranı

Tüm yazarlar makalenin tüm süreçlerinde eşit oranda rol almışlardır. Tüm yazarlar çalışmanın son hâlini okumuş ve onaylamıştır.

Etik Kurul Beyanı

Yazarlar çalışmasının etik kurul iznine tabi olmadığını ve çalışmanın tüm sürecinde Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından belirlenen kurallara uyulduğunu beyan etmektedir.

Çatışma Beyanı

Yazarlar çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Kaynaklar

- Aslan, C. ve Doğu, Y. (2015). Öğrencilerin ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlere ilişkin görüşleri. *Journal of Academic Studies*, 17(67), 1-30.
- Aydın, İ. ve Torusdağ, G. (2014). Türkçe öğretimi çerçevesinde yazımsal bir metin çözümleme örneği olarak Refik Halit Karay'ın Garip Bir Hediye'si. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 3(4), 109-134. <https://doi.org/10.7884/teke.340>
- Aytaş, G. (2001). Türkçe ders kitaplarının yazımında metin seçimi ve metin altı sorularının hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken bazı hususlar. *Türk Yurdu*, 21(162), 35-42.
- Batur, Z. (2010). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarının farklı değişkenler açısından incelenmesi [Yayımlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Bayraktar, İ. ve Durukan, E. (2016). Türkçe ders kitaplarında metin sadeleştirme üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(3), 1356-1369. <http://dx.doi.org/10.7884/teke.709>
- Can, N. (2010). *Türkçe ders kitaplarında öğretim aracı olarak uyarlanan metinlerin değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Deniz, K., Tarakcı, R. ve Karagöl, E. (2019). Okuma kazanımları açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(3), 688-708. <https://doi.org/10.16916/aded.569153>
- Dilekçi, A. (2022). Türkçe ders kitaplarının nitelik yönünden değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(3), 1310-1328. <https://doi.org/10.24315/tred.978264>
- Duman, A. (2003). Türk soylulara Türkiye Türkçesi öğretiminde metin seçimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (13), 151-154.
- Duman, A. (2010). Türkçe eğitiminde metne müdahale sorunu. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 285-295.
- Durmuş, M. (2013a). Metin değiştirimin dilbilimsel süreçleri üzerine. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(4), 391-408. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1077>
- Durmuş, M. (2013b). İkinci/yabancı dil öğretiminde sadeleştirilmiş metin sorunları üzerine. *Bilig*, 65, 135-150.
- Erkal, M. ve Çağrıtekin, D. (2020). Okuma stratejilerinin (yöntem ve tekniklerinin) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerle uyumu. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 433-450. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.774411>
- Friese, E. E., Alvermann, D. E., Parkes, A., & Rezak, A. T. (2008). Selecting texts for English Language Arts classrooms: When assessment is not enough. *English Teaching: Practice and Critique*, 7(3), 74-99. <http://education.waikato.ac.nz/research/files/etpc/2008v7n3art7.pdf>

- Ivić, I., Antic, S., & Pešikan, A. (Eds.). (2013). *Textbook quality: A guide to textbook standards* (Vol. 2). V&R unipress GmbH.
- İskender, H. ve Yiğit, F. (2015). Küçük yapı düzeyindeki değişimlerin öğrencilerin metni anlamalarına ilişkin görüşleri üzerine etkisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(32), 450-476.
- Karagöz, B. (2017). Türkçe öğretmeni adaylarının çocuk ve gençlik edebiyatı yapıtlarının temel özelliklerini bilme yeterlikleri. *Electronic Turkish Studies*, 12(14), 211-230. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11642>
- Koç, R. ve Kıymaz, M. S. (2013). 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan tiyatro metinleri ile bu metinlerin orijinallerinin karşılaştırılması üzerine bir inceleme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 821-849.
- Kurtoğlu Zorlu, Ö. (2021). Metinlerin temalara uygunluğu bakımından Türkçe ders kitapları üzerine bir inceleme. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 7(1), 1-11. <https://doi.org/10.24289/ijsser.797498>
- Kurudayıoğlu, M. ve Soysal, T. (2019). 2018 Türkçe dersi öğretim programı kazanımlarının 21. yüzyıl becerileri açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 483-496. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.621132>
- Maxwell, S. (2011). *The effect of two types of text modification on English language learners' reading comprehension: simplification versus elaboration*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hamline University. https://digitalcommons.hamline.edu/hse_all/449
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Mutlu, H. H., Sügümlü, Ü. ve Çinpolat, E. (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programı (2018) temelinde hazırlanan ortaokul Türkçe ders kitaplarının öğretmen görüşleriyle değerlendirilmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 48(224), 101-121. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/50252/648749>
- Özbay, M. (2003). Türkçe öğretiminde hedef-araç ilişkisinin ders kitabı örneğinde değerlendirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (13), 59-69.
- Presnyakova, I. (2011). *Systemic functional analysis of elementary school language arts textbooks*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marshall University.
- Ruhi, Ş. (1993). Dil öğretimi felsefesi. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 4, 71-81.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. ve Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-256. <https://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Saltık, O. (2018). Okuma kültürü edindirme sürecinde Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin niteliği üzerine öğretmen görüşleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(2), 281-296. <https://doi.org/10.16916/aded.372844>
- Sever, S. (2008, 24-26 Nisan). Eğitim ve Bilimde Türkçe Eğitimi [Sözlü bildiri]. *Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşunun 100'üncü Yılında Eğitim Kurultayı*, Malatya.
- Sulak, S. E. ve Çapanoğlu, A. Ş. (2021). İlkokul Türkçe ders kitaplarının sınıf öğretmenlerinin görüşlerine dayalı olarak bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 830-849. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.979263>
- Sügümlü, Ü. ve Yüce, S. N. (2020). Dinleme/izleme stratejilerine yönelik karşılaştırmalı bir çalışma: Program ve ders kitapları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(23), 202-215. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.731880>
- Şen, Ü. (2008). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletildiği değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 763-779.
- Tekşan, K. (2010). Kültür aktarımında yazılı anlatımın rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 595-619.
- Wach, E., & Ward, R. (2013). Learning about qualitative document analysis. *IDS Practice Paper in Brief, ILT Brief 13*, 1-10. www.ids.ac.uk/publications/ids-series-titles/practice-papers-in-brief
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, M. ve Korkmaz, C. (2016). İlköğretim 1-5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(36), 33-46.
- Yin, R. K. (2011). *Qualitative research from start to finish*. Guilford Press.

Extended Summary

Introduction

Along with the language skills of reading, listening/watching, speaking, and writing, Turkish Language lesson also aims to provide love for reading, to gain language sensitivity, to give importance to values, to adopt language aesthetics and artistic values (Ministry of National Education [MoNE], 2019).

The basic content of the textbooks used in this direction is composed of various genres of texts. "Because learning a language is not memorizing words and rules. Learning a language is seeing, recognizing, understanding, evaluating, and feeling the world created by words coming together within the framework of rules, and living in this world" (Duman, 2003, p. 151-152). Therefore, it is not possible to use every text as a course material. The texts to be used in the course must be suitable for the purposes of the Turkish course.

The inability to meet the need for a suitable text in Turkish lessons inevitably brings up the issue of intervention in the text. Especially in the process of preparing a Turkish textbook, intervention into the text becomes a necessity (Duman, 2010, p. 286).

The purpose of this research is to compare the purpose-modified texts in various Turkish books used in the 2021-2022 academic year with their original versions. Thus, the changes made in the texts will be determined and the effect of these changes on the meaning of the text will be examined.

Method

In this study, which examines the text modifications made in Turkish textbooks, document analysis, one of the qualitative research methods, was used as a method. Wach and Ward (2013) state that qualitative document analysis is a research method that meticulously and systematically analyzes the contents of written documents. The research was carried out by comparing only the texts, which are written sources.

The materials of the research consist of the modified narrative texts in the secondary school Turkish textbooks used in the 2021-2022 academic year and the original versions of these texts. First, Turkish textbooks were examined by researchers in the context of texts. Reading texts that are stated as "simplified" or "shortened" in textbooks are included in the scope of the analysis. Fifty texts that were found to be modified in a total of six Turkish textbooks were included in the study. The original versions of these texts were obtained from the bibliographies of the textbooks. The original versions of 40 modified texts by the researchers were reached. Thus, the modified and original versions of 40 texts formed the research materials.

Changes made in the texts have been identified. The changes made in the texts were examined according to the eight titles created by the researchers. Thus, it has been tried to examine not only the change but also where and how these changes were made. The scope of the review created is as follows:

- Subtraction from the beginning of the text
- Subtraction from the end of the text
- Making a subtraction from the inside of the text
- Changing the word or words in the text
- Changing the word place in a sentence
- Separating or combining sentences
- Addition (Phrase or word)
- Are all the extracted partitions specified?

Results

It has been determined that some of the changes made may affect the coherence and consistency of the text. This result should be evaluated without generalization. Because each text is evaluated in its own context. It can be said that one of the problems encountered in the examination is that the changed places in the texts are not given completely in some books.

In some texts, the texts taken from the middle of the plot are presented without any information. However, in general, it can be said that the texts have semantic integrity.

Parts of the texts containing slang, substance use, and violence were removed from the texts. It can be said that these omissions did not fully affect the integrity of the text. However, some removals are thought to be overly sensitive.

It has been seen that the subtraction made in some texts affects the cohesion of the text. Some changes and removals have also been found to be unnecessary. In addition, the extracted sections are not shown with three dots in parentheses in all texts.

Discussion and Conclusion

When the results are evaluated in general, it is thought that some changes in Turkish textbooks affect the text negatively, and some simplifications and abbreviations are not necessary. In the study of Bayraktar and Durukan (2016), in which a simplified text in the 8th grade Turkish textbook was compared with the original version, it was stated that the simplification made on words and word groups led to semantic changes. In the same study, it was stated that some word changes in the analyzed text were not necessary.

In Koç and Kıymaz's (2013) study comparing the theater texts in Turkish textbooks with their original versions, it was found that changes were made in the simplified and shortened texts in a way that disrupted the flow of meaning.

In the study of Can (2010), it is stated that the simplification, summarization, abbreviation or note-taking of the texts in the textbooks is done carelessly according to the preference of the author or the publishing house, without considering any criteria. In the study conducted by Batur (2010), it was stated that some texts in the 6th grade Turkish textbooks included in the sample had semantic and fictional errors due to abbreviations.

According to the results of the research, it was deemed necessary to present the following suggestions:

- Changes made can be approved by the authors. For the texts of deceased authors, opinions can be obtained from at least three field experts.
- After the changes are made, it is recommended to examine the texts in terms of textuality criteria.
- Different texts can be used instead of excessive subtraction to fit the text into the textbook.
- Not overdoing the word simplifications and using the words that the student will understand from the context without changing them can be positive in terms of vocabulary teaching.

Author Contributions

Both of the authors took equally active roles in the writing process of this article. All authors have read and confirmed the final version of the article.

Ethical Declaration

The authors declare that the current study is not subject to the approval of the ethics committee and that the rules set by the Committee on Publication Ethics (COPE) were followed throughout the study.

Conflict of Interest

The authors declare that there is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.